

OPSTELLEN

OVER

DE

CHRISTELIJKE
OPVOEDING

B. Florijn

VII

Het schoolkind (2)

In dit tweede hoofdstuk, over het schoolkind, willen we iets zeggen over enkele kinderen die ons wat moeite kunnen geven in deze periode. We willen iets zeggen over het luie kind, over het verlegen kind, over het kind dat altijd geplaagd wordt, over het ongedurige kind en iets over het kind met leerstoornissen. Verschillende opvoedkundigen hebben zich met deze kinderen bezig gehouden.

Moeilijkheden met onze kinderen, ook op school. Dat kunnen heel ingrijpende dingen zijn. Vooral ons eerste kind dat de school gaat bezoeken, wordt door ons met bijzondere aandacht gevolgd. Bij de geringste moeilijkheden maken we ons vaak al ongerust. En toch, vaak zijn dit moeilijkheden die vanzelf voorbij gaan, wat aanpassingsmoeilijkheden. Toch blijkt er wel uit, dat de school een grote plaats inneemt in ons leven en in het leven van het kind. In dit hoofdstuk beschouwen we de moeilijkheden die niet zo gemakkelijk voorbij gaan wat nader.

Moeilijkheden
met onze
kinderen

Moeilijkheden. Ze overkomen ons. Beter zouden we kunnen zeggen: ze worden ons geschonken. Maar dat accepteren we niet. Nooit. We kunnen wel doen alsof. Toch, ze worden ons geschonken. Geschonken door de Heere. Maar dat is voor ons onaanvaardbaar. Moeilijkheden zijn als een vriendelijke staf van de Herder, Die het schaap tot Zich wil brengen. En dat is het laatste wat wij begeren. Wij bijten in die stok. Wij verzetten ons tegen dat geleid worden. Het is voor ons niet te aanvaarden. Wij wensen niet geleid te worden. Wij zullen zelf onze weg bepalen. We zeggen wel: "Er

Ons
geschonken

geschiedt niets bij geval", maar we zullen ons dan toch tegen wat ons overkomt met hart en ziel verweren. Met al onze kracht. Alles wat maar enigszins tegen ons gericht is of schijnt, is voor ons onoverkomelijk. We zullen er ons nooit onder schikken.

Moeilijkheden met onze kinderen. Ze kunnen een wonderlijke genade zijn. We kunnen dit zeggen, soms uit het binnenste van ons hart. Ook misschien als ze ons overkomen. En toch. Toch zullen we ons tegen elke nieuwe moeilijkheid met dezelfde afkeer en dezelfde heftigheid en dezelfde opstand blijven verzetten. Wonderlijk, zelfs de kleinste tegenslag met onze kinderen kan ons met grote moedeloosheid vervullen. Maar die moedeloosheid leidt ons nooit tot afhankelijkheid. De zorg kan de overhand over ons krijgen. Maar ook die zorg brengt ons niet op de plaats, waar de zorg van ons afgenomen wordt. Wij verheugen ons in de voorspoed, maar zij leidt ons tot onszelf. Wij vergaan in tegenspoed, maar zij leidt tot onszelf. Nooit zal de mens zichzelf verlaten. Nooit zal de mens uit zichzelf gaan, om met eerbied en diep ontzag te naderen tot de Allerhoogste. Tot de Schepper, Die ons dit kind met zijn moeilijkheden schonk. Tot Hem, Die ons zegt: "Werpt al uw bekommernis op Hem, want Hij zorgt voor u." Nooit. Dat blijft een verborgenheid. Het brengt ons hoogstens ertoe onze zin af te willen dwingen. Zolang, totdat als een wonderlijk Godswonder, de Heere ons eens een ogenblik doet zien wie wij zijn. Dan worden we een ogenblik stil. Door schuld verslagen. Onuitsprekelijk Godswonder.

"Want Hij
zorgt voor u"
1 Petr. 5:7

Moeilijkheden met onze kinderen. Uit genade geschonken. Uit genade. En het is niet te dragen. Zou genade ooit ergens kunnen vallen, dan in een ondraaglijke situatie. Kan genade ooit komen, dan door de dood heen. Genade kan er toch alleen maar zijn voor onoplosbare gevallen. En dan nog als een bijzondere gift. Daarom is er niets waar wij zo tegen in gaan, dan genade.

Door de dood
tot het Leven

Moeilijkheden met ons kind. Wij bidden of die moeilijkheden onze deur voorbij mogen gaan. En als we zouden mogen kennen dat dit de enige weg is, dan zullen we ons dubbel verzetten tegen die weg. Goddelijke ondersteuning. Daar is bij ons het grootste verzet tegen. Medewerkende hulp van de Heere, medewerkend in ons behoud, is alleen hetgeen wij wensen. De Heere mag alleen doen, wat ons behaagt. Waardoor wij onszelf kunnen handhaven en

waarmee wij kunnen glorifiëren. Maar Hij mag niet doen wat Hem behaagt. Hij mag ons niet met schande overladen. Dat niet. Hij mag ons luie kind wel ijverig maken. Maar hij mag onze hoogmoed niet frustreren door het lui te laten blijven. De Heere mag wel ons ongedurig kind tot rust brengen, maar Hij mag ons er niet door in moeilijkheden, in onmogelijkheden brengen. Hij mag ons geplaagd kind wel ondersteunen, maar ons er niet door tot het uiterste brengen. Alles zullen wij doen om in leven te blijven en om ons kind in leven te houden. Altijd zullen wij tegen de Heere in blijven gaan. Als het de Heere belieft ons te verzoeken, te beproeven tot ons heil, dan zullen wij dat afweren. Als Hij tot ons kind komt en zegt: "Geef Mij uw hart" en het verootmoedigt, dan zullen wij daar tegen ingaan, want ons kind kan toch niet in droefenis ternederzitten. Het kan toch niet ter dood gebracht worden. En toch, hoe kan het anders tot het Leven gebracht worden. Alleen door een aanbiddelijk Godswonder.

Spr. 23:26

We kijken nog eens naar die kinderen die ons moeilijkheden geven. Misschien - en het zou toch zo'n allergrootst Wonder zijn -, misschien mogen deze kinderen het middel zijn in Gods hand, om ons onze schuld te doen zien. Misschien zouden hun moeilijkheden het middel mogen zijn, om hen te brengen tot de Heere der heren. Dan zou het kunnen zijn, dat ons niet geaccepteerde kind, ons kind dat niet aanvaard wordt op school en soms ook niet thuis, als een Wonderwerk des Allerhoogsten getrokken wordt tot de Heere. Dan zal het getrokken worden door alle eenzaamheid heen. Dan kan het zijn, dat ons luie kind, waar wij zo'n moeite mee hebben, ijverig wordt in de dienst des Heeren. Dan kan het zijn, dat ons zo verlegen kind, dat zich niet durft uiten, eens vrijmoedig mag "zingen van Gods goedertierenheên"; dat ons ongedurige kind, dat nergens rust vinden kan, mag zitten aan de voeten van Hem, die Zijn Kerk zo uitnemend heeft liefgehad. Dan kan het zijn dat ons leergestoorde kind, onderwijs mag ontvangen aan de Hemelse Academie. En dat ontvangt het niet, omdat het moeilijkheden veroorzaakt, maar omdat Gij Heere, Gij Almachtige God, dat hebt gedaan. "Ik dank U, HEERE, dat Gij toornig op mij geweest zijt, maar Uw toorn is afgekeerd, en Gij troost mij."

"Gij troost mij"

Vergelijk
Ps. 89:1 ber.

Jes. 12:1

Het luie kind

Ja, dat zeggen we: het luie kind. Maar is dit kind eigenlijk wel lui. Is dit kind altijd lui. Als dat zo is, dan zouden we kunnen spreken van het luie kind. Maar laten we dat niet al te vlug zeggen. Het zou heel goed kunnen zijn, dat het kind alleen in sommige opzichten lui is, bij sommige bezigheden, op sommige tijden, terwijl het bij andere dingen en gelegenheden totaal niet lui is. Zou het dan wel een karaktereigenschap zijn. Of zou het dan zo zijn, dat de luiheid door de omstandigheden veroorzaakt wordt. Hangt die luiheid misschien af van het soort werk dat het kind doen moet, van het soort opdracht dat het moet volvoeren. Zou er ook niet sprake van kunnen zijn, dat het luie kind soms juist zeer ijverig is. Mogen we in zo'n geval dan wel spreken van een lui kind. Dit maakt duidelijk, dat er een algemene luiheid is en een gedeeltelijke of partiële luiheid. Tussen een luiheid die voorkomt op elk terrein en een luiheid die voorkomt op een enkel terrein. Luiheid is dus algemeen of slechts ten dele. We willen eerst even letten op die gedeeltelijke, die partiële luiheid. Hoe komt dat, wat kan de oorzaak daarvan zijn.

Algemene en
partiële luiheid

Luiheid bij
de puber

Een ieder die kinderen heeft, weet dat bijvoorbeeld de puber lui is. Hij zit wat, hij hangt wat. Hij is lui. Maar zou het niet zo zijn, dat dit kind door de veranderende lichamelijke omstandigheden zo is. Er vinden nogal geen geringe lichamelijke veranderingen plaats. De puber groeit enorm. Hij zal zich dan ook lichamelijk wel niet in elk opzicht zo welbevinden. In dat geval zou de tijdelijke luiheid misschien best te rechtvaardigen zijn. Het zou ook kunnen zijn, dat die luiheid veroorzaakt wordt door een psychische verandering. Maar misschien kunnen we daar later nog wat van zeggen.

Luiheid door
ontmoediging

Soms behoeven we de oorzaak van de luiheid niet ver te zoeken. Het kan zijn - en nu denken we weer in het bijzonder aan het kind op school - dat het kind de leerstof niet aankan. Misschien is het wat zwakbegaafd. Dan is het wel begrijpelijk, dat het niet altijd juichend naar school gaat en zich met niet al te groot plezier aan zijn arbeid zet. Het kijkt elke dag opnieuw tegen leerstof aan die te moeilijk is, of die heel vaak een uiterste krachtsinspanning vraagt. Vaak laat het kind het dan afweten. ontmoedigd. Het heeft geen interesse meer, het maakt een luie indruk. Dikwijls blijkt ditzelfde kind bij andere bezigheden juist heel actief te zijn. Bij die bezighe-

den, die het wel aankan. Hoe vaak verandert een kind niet volkomen, als het in een of ander beroep wordt ingeschakeld.

En, om nog iets te noemen, het kan ook zijn, dat het kind het snel wat benauwd heeft, dat het voortdurend voelt zich niet tot het uiterste te kunnen inspannen. En dat het daar onbewust een besef van heeft en zo onbewust gedwongen wordt zich wat te sparen. Zo kunnen er dus omstandigheden zijn, waardoor het kind een luie indruk maakt, terwijl het toch helemaal niet lui is, het helemaal geen luie aard heeft.

We gaan nog wat verder. We kunnen zeggen: "Ja, maar dit kind doet alleen waar het zin in heeft en verder doet het niets." Dat kan zijn. Maar hoe komt dat dan. Dan zeggen we misschien: "Het is te lui om iets te doen wat hem opgedragen wordt." Maar, waar ligt dan de oorzaak. Bij het kind? Jazeker. Maar hoe komt dat kind dan zo. Laten we ons dat eens afvragen.

Luiheid door
gebrek aan
ontwikkelings-
mogelijkheden

Misschien ligt het voor een deel aan de ouders. Nu moeten we maar niet te snel de ouders de schuld geven van de ondeugden van hun kinderen; hoewel onze kinderen wel de vruchten zijn van onze eigen akker. En het kan wel eens heel nuttig en goed zijn, de hand in eigen boezem te steken. Maar, om bij de vraag te blijven: hoe zou het komen dat een kind te lui is om te doen wat opgedragen wordt. Zou het misschien hieraan kunnen liggen, dat bijvoorbeeld moeder het kind geen ontwikkelingsmogelijkheden schonk, misschien doordat ze het werk dat gedaan moet worden zelf veel beter kan en veel vlugger. Of omdat ze geen geduld heeft om op het gestuntel van het kind te wachten en het daarom zelf maar even vlug doet. Maar daardoor mist het kind wel veel ontwikkelingsmogelijkheden. Zou het ook niet zo kunnen zijn, dat moeder te bezorgd is en daardoor het kind elke gelegenheid om iets te leren ontnemt. Het is begrijpelijk dat moeder bezorgd is. Het leven is gevaarlijk voor het kind. Het zou ook kunnen zijn, dat het kind daardoor ook angstig wordt, niet veel meer aandurft en dat het een ontwikkelingsangst krijgt.

Is moeder soms niet wat al te gemakkelijk wanneer ze, als het kind wat moeilijk wordt, het maar voorleest, omdat het dan tenminste stil is. Zo verwent moeder het kind met als gevolg, dat het kind altijd bezig gehouden wil worden en uit zichzelf eigenlijk tot niets komt en steeds maar de aandacht vraagt. Verwende kinderen, zeggen we dan. Terecht, maar in zekere zin toch ook verwaarloosde

Luiheid en het
verwende kind

kinderen. Verwenning is toch eigenlijk altijd een vorm van verwaarlozing. Het kind krijgt geen mogelijkheden en het leert daarvoor nooit zelfstandig iets doen. Het blijft in zijn geestelijke ontwikkeling achter en wordt kwetsbaar.

Luiheid door gebrek aan arbeidsvreugde bij vader

Nu we iets over moeder gezegd hebben, willen we ook iets zeggen over vader. Als vader altijd met tegenzin zijn werk doet en elke donderdag zegt: "Gelukkig, nog één dag en dan is het weer zaterdag, dan hebben we weer vrij", zou het dan niet zo kunnen zijn, dat het kind in dat geval van de houding van vader leert, dat werken toch wel een vervelende klus is. En dan kan het best zijn, dat vader die houding maar een beetje speelt, maar hij moet toch oppassen. Hij moet er wel aan denken, dat in iedere, ook grappige opmerking vaak een element van ernst schuilt. Speelt de houding van vader tot het werk niet een uiterst belangrijke rol in verband met de luiheid van het kind. Het is toch een verschrikking altijd met iemand te moeten verkeren, voor wie alle werk eigenlijk een gespeelde of werkelijke verveling is; en bij wie er onder alle werk een hunkering is naar vrije tijd. Terwijl als de vrije tijd dan daar is zo iemand vaak niet weet hoe hij ze vullen moet. Laten we maar eerlijk zijn: als het werk in het leven van een man geen voldoening schenkt, dan wordt hij een last voor zijn omgeving. Als het opgedragen werk geen voldoening schenkt, wat moet het dan doen. Het is toch zo, dat de man gevonden wordt in zijn werk en de vrouw in haar huis. De vreugde die vader in zijn werk heeft, is heel belangrijk voor de ontwikkeling van het kind en dan in het bijzonder voor de ontwikkeling van de werkhouding van het kind. Soms beginnen de mensen 's maandags met een geeuw en eindigen ze de week weer met een geeuw maar dan van opluchting. Een rijk maatschappelijk leven, niet waar. Doorgaans leeft zo'n mens dan een week of zes van het hele jaar: de tijd dat hij vakantie heeft. Zo iemand is dan wel snel oud. Wat een bijzonder arm leven. Denkt u dat het kind dat niet aanvoelt. Ook in het gewone leven van elke dag moet men wel eens liedekens zingen met een treurig hart. Ook voor onze kinderen.

Luiheid en de al te ijverige vader

We noemen nog een oorzaak van luiheid bij het kind. Zou het ook niet zo kunnen zijn, dat een kind zich lui vertoont, omdat vader juist zo vreselijk ijverig is en zichzelf in dat opzicht tot een voorbeeld stelt. Het kind gaat dan vergelijken. Het vergelijkt zich dan

met vader. Dan is er voor het kind in dat opzicht niets meer te bereiken. Dan kan het zijn, dat het kind - en weer: misschien onbewust - denkt: "Maar zo nooit." Of dat het moedeloos wordt. Komt het niet vaak voor in zo'n geval, dat het kind lui is, juist op dat terrein waarop vader uitblinkt.

Het kan ook zijn, dat het kind in de vorige periode veel gespeeld heeft en van geen ophouden weet met spelen en zodoende niet taakbewust wordt. De opvoeding moet eisen stellen, taken waaraan het kind moet voldoen, anders gaat het ongetwijfeld fout in de opvoeding. Een steeds durende speelzin kan het kind ook lui maken. Het moet in het leven spelen en het moet leren ophouden te spelen.

Luiheid en het
speelse kind

Het zou ook kunnen zijn dat het kind te angstig is om tot werken te komen, dat het te onzeker is. Het is ook denkbaar, dat de omgeving van het kind te veeleisend is. Zo zijn er meer oorzaken van luiheid bij het kind aan te wijzen. We hebben enkele voorbeelden gegeven. Het gaat er ons hier om duidelijk te maken, dat we er wel goed op moeten letten, hoe het komt dat ons kind zo lui is. Is het werkelijk een karaktereigenschap of is het luiheid die ontstaan is door de omgeving of door onszelf.

Er komt ook wel luiheid voor als karaktereigenschap, maar toch moeten we er wel aan denken, dat een kind van aard doorgaans niet lui is. Een kind is gewoonlijk actief. Is het lui, dan hapert er meestal wel wat aan. Maar het kan ook zo zijn, dat het wel een karaktereigenschap is. Het ene kind is ijveriger dan het andere. Is het inderdaad een karaktereigenschap, dan helpt een beroep op de eerezucht van het kind niet. Een beroep doen op zijn wilskracht haalt ook niets uit. Deze kinderen missen de wilskracht om hun taak te vervullen en dan wordt het moeilijk. Deze luiheid vraagt wel om een speciale behandeling. Veel kunnen we daar niet over zeggen, want dat vraagt om een deskundige behandeling. Maar misschien zou de volgende aanpak kunnen helpen. Het kind heeft toch vermoedelijk wel bepaalde interesses. Misschien zou het dan goed zijn, om het kind voorlopig met zijn interesses bezig te laten zijn. Daarbij dient men dan vooral de nadruk te leggen op het juist uitvoeren en op het steeds beter uitvoeren van datgene waar het mee bezig is. Langzamerhand zou men dan misschien kunnen gaan werken in de richting van het uitvoeren van een taak en het kind de gelegenheid geven die taak uit te voeren. Aanvankelijk vooral omdat de opvoeder het zo graag wil. En tenslotte - en dat is het moeilijkste -: het

Luiheid als
karakter-
eigenschap

kind er aan wennen, die taak te doen om het werk zelf. Omdat het werk het waard is gedaan te worden. Dat zal wel heel wat moeilijkheden opleveren. Het zal niet altijd meevallen.

Het verlegen kind

Het verlegen kind. Ons kind is zo verlegen. Ergens kunnen we verlegenheid nog wel als een goede eigenschap beschouwen, hoewel het voor het kind zelf wel moeilijk is. Het schaamt zich zo gemakkelijk. Terecht vinden we dit tot op zekere hoogte nog wel een aantrekkelijke eigenschap. Een kind, dat zich nog kan schamen is nog te redden, iemand die dat niet meer kan, wie kan die nog helpen. Maar toch, verlegenheid kan voor het kind erg vervelende gevolgen hebben. Het is zeker zo, dat de resultaten op school er danig door beïnvloed kunnen worden. Het is ook zeker, dat verlegenheid en gebrek aan resultaat elkaar wederkerig negatief beïnvloeden. Door de verlegenheid wordt het resultaat minder, door vermindering van het resultaat wordt de verlegenheid op zijn beurt weer groter.

Erfelijkheid
en milieu

Hoe komt het dat het kind zo verlegen is. Ja, hoe komt dat. Is het aangeboren. Zijn de ouders misschien ook verlegen. Hebben de ouders misschien te weinig omgang met anderen. Zijn ze sterk op zichzelf gericht of mogelijkwijs alleen op elkaar gericht. Krijgt het kind daardoor ook te weinig gelegenheid om met anderen om te gaan. Heeft het kind die verlegenheid dus als karaktereigenschap meegekregen, of is het zo dat die verlegenheid veroorzaakt is door de omgeving. Of - en dat kan ook nog - wordt die verlegenheid ten dele veroorzaakt door erfelijkheid en bovendien versterkt door de omgeving waarin het opgroeide.

Verlegenheid
en de 'puber-
teitsperioden'

Misschien heeft het kind een te geringe dunk van zichzelf. Wat officiëler gezegd: het kind heeft een te gering ik-besef. We kunnen daar dan aan toevoegen: het kind heeft dat ik-besef - waarmee het misschien van nature al in geringe mate bedeed was - bovendien in de gang des levens niet optimaal kunnen ontwikkelen. En dan denken we in het bijzonder aan de beide 'puberteits-perioden': aan de 'puberteit' in de kleuterleeftijd en aan de puberteit omstreeks een jaar of dertien. Het ontbreekt het kind aan kracht om zo langzamerhand een eigen persoonlijkheid op te bouwen. Het kind heeft een te

gering zelfvertrouwen. Een te gering zelfvertrouwen in de ontmoeting met anderen, met de medemens, want verlegenheid treedt altijd op bij het maken van contact met de medemens. Het kind is daartoe niet voldoende in staat. Het trekt zich terug. Het voelt zich minder. Het gaat zich vergelijken met anderen. En het voelt zich dan minder. Misschien volkomen ten onrechte. Het verlegen kind voelt zich snel vergeleken. Het voelt zich dan in die vergelijking minderwaardig. Het trekt zich terug. Het verbergt zichzelf als het ware. Wie heeft niet en kent niet in een zekere mate die verlegenheid, die altijd ontstaat bij het vergelijken. Wie, die enige zelfkennis bezit, zal zich dan niet verlegen voelen. Misschien kan de niet-verlegen mens zijn verlegenheid ook wel alleen overwinnen, de baas worden, door zich er overheen te zetten, door te denken: "Het moet!"

Eens zei iemand: "De aandacht moet niet op de eigen persoon gericht zijn als men ergens spreekt. De mensen komen niet om j^ou te horen, maar om je te h^oren." Dat zal wel zo zijn, maar het valt niet mee het te geloven. Want het kan ook zo zijn, dat schuchterheid zich voordoet bij een besef van de schamelheid van onze kennis. In ieder geval is het wel juist, te constateren dat de verlegenheid optreedt als er sprake is van vergelijking. Of als men het idee heeft bekeken te worden. Bij het bekeken worden, wordt het kind uit de gemeenschap, uit de collectiviteit, uit de anonimiteit gehaald en apart gezet. Bekeken. En als het dan bekeken wordt, gaat het zichzelf bekijken en beoordelen. En die beoordeling valt bij het verlegen kind in eigen oog altijd negatief uit. Het wordt verlegen, het durft bijna niet meer verder. Het verliest, zoals iemand eens zei, de spontaneïteit. En inderdaad: waargenomen worden, leidt tot zelfwaarneming. En als het kind en ook de mens steeds maar toeziet op zichzelf en op zijn daden, dan blijft er doorgaans niet veel van de eigen persoonlijkheid over. Dan ziet het kind (en ook de volwassene) de dingen niet meer zoals ze werkelijk zijn. Het ziet ze door de ogen van een ander, de ander die ons beoordeelt. Daarom kan verlegenheid zich ook zo goed op school manifesteren. Op school is er toch altijd sprake van beoordelen, hetzij door de medeleerlingen, hetzij door de onderwijzer. En het valt niet mee om overgeleverd te zijn aan de beoordeling van anderen. Juist het nog enigszins gevoelige kind twijfelt al gauw aan de eigen waarde.

Verlegenheid
en zelfwaarneming

Verlegenheid
als karakter-
eigenschap

Verlegenheid
en de
omgeving

Verlegenheid
en cynisme

De verlegenheid kan dus veroorzaakt worden door de gebrekkige zelfwording van het kind. Het kan dus een geneigdheid zijn, een eigenschap. Maar het is ook vaak zo, dat die geneigdheid of eigenschap versterkt wordt door het kind zelf en soms in belangrijke mate door de omgeving waarmee het te maken heeft en waarin het opgroeit. De ouders kunnen bijvoorbeeld te weinig contact hebben met anderen. En dit gevaar bestaat vermoedelijk juist voor onze kringen. Men is misschien niet verlegen in eigen kring; hoewel het juist ook zo kan zijn, dat men door die kring verlegen gemaakt wordt. Bijvoorbeeld als de mensen die ons nog het meest na staan, aan ons voorbijgaan; of als wij die mensen liever niet willen ontmoeten, omdat we ze niet kunnen ontmoeten. Het kan dus zijn, dat de ouders het contact vrezten, uit de weg gaan. Zichzelf ook niet durven geven. Soms in geen enkel opzicht meer. Vooral bij het opgroeien van het kind. Zich schamen voor elke gevoelsuiting; en ook dat is goed in te denken. Maar daartegenover kan het ook zijn, dat de verlegenheid bij het kind versterkt wordt, omdat de ouders zich doorlopend bemoeien met het kind, steeds de aandacht op het kind of op de verlegenheid van het kind vestigen. Dat zal vooral zo zijn, als er in het gezin vrijmoediger kinderen zijn en als dezen dan tot een voorbeeld gesteld worden. Verlegenheid wil juist de aandacht afgewend zien, in geen enkel opzicht de aandacht trekken. En toch moet ook het verlegen kind levensruimte hebben. Als het niet volkomen terneergeslagen wordt, zal het zich verweren, of zal het zijn verlegenheid maskeren. Misschien juist door brutaliteit. Toch proberen zich te handhaven. Iemand heeft er ook eens op gewezen, dat juist bij dit maskeren van de verlegenheid, de onhandigheid van de verlegene aan de dag komt. Het verlegen kind heeft vaak kleine ongelukjes, precies op beslissende momenten. Daardoor treedt een geremdheid op. Toch kunnen er zich ook wonderlijke vormen voordoen bij het maskeren van de verlegenheid. Het is namelijk heel goed mogelijk, dat de verlegenheid op latere leeftijd gecamoufleerd wordt door een zekere verstrooidheid. Maar ook - en dat valt niet altijd mee, niet voor de betrokkene maar evenzeer niet voor diens omgeving - dat de verlegenheid gemaskeerd wordt door een zeker cynisme. Door cynische, wrange opmerkingen. Mede daardoor tracht de verlegene zichzelf staande te houden en de medemens op een afstand. En - om niet meer te noemen - : het kan ook zijn dat de verlegenheid gecamoufleerd wordt door een vertoning van luiheid.

Zou er wat aan de verlegenheid te doen zijn. Als men zelf verlegen is, dan heeft men in geen enkele maatregel nog vertrouwen, van geen enkele nog verwachting. Toch, het zou misschien goed zijn, dat de ouders of onderwijzers er zo min mogelijk opzettelijke aandacht aan schenken, terwijl tegelijkertijd getracht wordt de omgang met anderen wat steelsgewijs te verbeteren, door het verlegen kind geleidelijk te leren met andere kinderen om te gaan. En dan moet men vanzelf niet met te veel kinderen in eens beginnen, maar met een enkel kind.

Verlegenheid
en aandacht

Verder zou men het verlegen kind kunnen helpen, door het niet op te laten vallen, ook niet wat het uiterlijke betreft. Door het vooral niet te ontmoedigen en het kleine succesjes te gunnen. Door het toch niet volkomen op de achtergrond te laten leven. Zo zouden er meer mogelijkheden te noemen zijn, om wat aan de verlegenheid van een kind te doen.

Het steeds geplaagde kind

De laatste jaren wordt er nog al veel geschreven over het zogenaamde 'pesten'. Vooral over het pesten op school. Van der Meer heeft er zich mee bezig gehouden en verschillende anderen. Dit nare verschijnsel wordt de laatste tijd op veel scholen gesignaleerd, in het bijzonder onder de kinderen in de leeftijd van tien tot veertien jaar. Het is anders dan plagen. Het gaat veel dieper. Is ook veel erger. Bij plagen zijn de kinderen doorgaans aan elkaar gewaagd. Bij het zogenaamde 'pesten' - wat een ellendig woord overigens - is dat niet het geval. Bij pesten - misschien is het woord treiteren beter op zijn plaats -, wordt een kind door zijn leeftijdsgenoten zo onder handen genomen, dat het er geestelijk en lichamelijk onder lijdt of er zelfs onderdoorgaat. Vaak is er geen directe aanleiding toe. Het slachtoffer is meestal ook niet in staat zich te verdedigen. Pesten is gebaseerd op ongelijkheid. De treiteraar speelt de baas over het gepeste kind.

Plagen
en pesten

Als dit verschijnsel ook op onze scholen voorkomt - en het komt er voor - dan is dat wel een teken aan de wand. Als het getolereerd wordt - en ook dat is het geval - dan wijst dat toch wel op verschillende zaken.

Het verschijn-
sel als zodanig

Laten we eerst iets zeggen over het verschijnsel als zodanig. Een bepaald kind wordt voortdurend getreiterd. Soms door één kind, meestal door een groep kinderen. Het vreemde is, dat er doorgaans geen aanwijsbare oorzaak voor dit nare gedrag is. In sommige gevallen kan dat wel zo zijn. Het kind kan bijvoorbeeld opvallen door een ietwat uitzonderlijk gedrag, of door ietwat uit de toon vallende kleding, maar een dergelijke, duidelijk aanwijsbare oorzaak, hoeft niet noodzakelijk aanwezig te zijn. Doorgaans is die er juist niet. Soms treedt het verschijnsel ineens op. Doorgaans is het daarna blijvend. Vaak raakt het gepeste kind volkomen geïsoleerd in de klas. En dat is een gruwelijke zaak. Soms wordt het 'dood' gezwegen, of het wordt op het speelplein en na schooltijd herhaaldelijk geslagen en achterna gezeten. Het gebeurt ook dat het slachtoffer gedwongen wordt verkeerde dingen te doen. Vaak worden de resultaten op school hierdoor negatief beïnvloed. Het kind gedijt niet meer in de klas. Is bang om naar school te gaan. Slaapt slecht. Wordt gekweld door nare dromen. Raakt het zelfvertrouwen kwijt. Voelt zich minderwaardig. Wordt nooit uitgenodigd door vriendjes of vriendinnetjes, enzovoort. Vaak is er één kind in de klas, van wie de actie uitgaat. Andere kinderen sluiten zich er bij aan en de zwijgende meerderheid gedooft het. Wat zouden de oorzaken van het pesten kunnen zijn.

Oorzaken

Spanningen
thuis

De oorzaken kunnen bij het gepeste kind thuis liggen. Bijvoorbeeld een al te uitzonderlijke wijze van opvoeden. Ook spanningen thuis kunnen tot gevolg hebben dat het kind op school gepest wordt. Het kind zal doorgaans toch iets van de gevolgen daarvan vertonen in de klas. Er heel onzeker door worden en terughoudend en ook wantrouwend. Het kan zich daardoor niet geven in het schoolgebeuren. Het heeft iets te verbergen. Is met een last beladen. We hebben het al eerder opgemerkt: onderlinge onenigheid tussen vader en moeder wordt altijd uitgevochten op de rug van het kind. Het kind houdt van beide ouders. Het kan en wil geen partij kiezen in de onenigheid tussen vader en moeder. Steeds wordt het echter geplaatst voor conflictsituaties waar het niets aan doen kan. Problemen die onzekerheid en angst veroorzaken. Daardoor zal het ook in de klas misschien wat vreemd reageren, omdat het thuis niet weet waar het aan toe is.

Vanzelfsprekend heeft de onderwijzer - en we bedoelen dan steeds ook de onderwijzeres - een grote invloed op de sfeer in de klas. Hij is verantwoordelijk voor de veiligheid in zijn klas. Voor de geestelijke en lichamelijke veiligheid van elk van zijn leerlingen. Voor een goede werksfeer in de klas. Voor de saâmhorigheid der leerlingen en de onderlinge verstandhouding. Hij kan daar veel aan doen, al zullen de verschillende klassen een verschillende sfeer kennen. Het optreden van een onderwijzer kan bevrijdend maar ook benauwend werken. Zeer veel hangt van zijn houding af. Nu is het zo, dat heel vaak een autoritair, eigenmachtig optreden van de onderwijzer als een belangrijke oorzaak van het pesten wordt gezien. Soms zal dit ook wel eens het geval zijn. En het is ook waar, dat autoritair optreden van de onderwijzer, van invloed kan zijn op het ontstaan van het pesten. Maar zou het pesten toch niet veel vaker veroorzaakt worden door een gebrek aan autoriteit van de onderwijzer, door een gebrek aan gezag en overwicht, orde en regel in de klas; door een ongeoorloofd verregaande tolerantie. Een tolerantie, die vaak het gevolg is van gebrek aan autoriteit, aan gezag, aan overwicht. Vanzelfsprekend, de sfeer in de klas moet open zijn. In die zin, dat elk kind er in moet kunnen leven. Maar tegenwoordig zegt men veel te gemakkelijk: alles moet bespreekbaar zijn. Maar is het juist niet vaak zo, dat hoe meer men zoiets zegt, hoe minder dat het geval is. Als men iets wenst of als ideaal beschouwt, is het tegengestelde van het gewenste ideaal in de praktijk vaak in ruime mate aanwezig. Toch is het op zich wel juist, dat een bepaald probleem in de klas bespreekbaar moet blijven. Maar vanzelf nooit in die zin, dat de verantwoordelijkheid, de norm of de beslissing bij de kinderen gelegd wordt. Problemen moeten dus wel bespreekbaar zijn in de klas. Dat is lang niet altijd even gemakkelijk. Toch moet de onderwijzer daar niet al te huiverig voor zijn. Vaak is men dat wel en dat is ook wel begrijpelijk. Het vraagt wijsheid en tact van hem. Het vereist een goede omgang met de leerlingen. Een vertrouwensrelatie. Hij moet leiding kunnen geven zonder spanning. De juf of de meester moet de touwtjes in handen hebben, anders loopt elk gesprek uit op een janboel. Er zijn klassen waar één zo'n gesprek voldoende is. Maar er zijn er ook die er als het ware steeds om vragen. Klassen, die in dit opzicht een voortdurende begeleiding nodig hebben.

De invloed
van de onder-
wijzer

In de klas moet dus een goede sfeer zijn, wil het bespreken van problemen enige zin hebben. Als er wat aan de hand is in de klas dat niet door de beugel kan, dan moet dat uitgesproken en besproken kunnen worden. De onderwijzer moet daartoe ook de moed hebben. Hij moet niet bang zijn voor zijn klas. Deze angst voor de klas komt veel vaker voor dan men vermoedt. Dikwijls is het juist zo, dat als de onderwijzer een keer een bepaald probleem met zijn klas besproken heeft, dat de sfeer in die klas in sterke mate verbetert, zodat er ook bepaalde afspraken gemaakt kunnen worden. Ook als een conflict op een eerlijke wijze besproken wordt in de klas, kan dat leiden tot een betere omgang in de klas. De onderwijzer moet daarom voor zo'n gesprek niet terugdeinzen. Hij is de opvoeder. Hij is verantwoordelijk voor de sfeer en voor het leerproces in zijn klas.

De invloed
van de mede-
leerlingen

De leerlingen zijn ook verantwoordelijk voor die sfeer. De leerlingen leven niet graag in een gespannen sfeer. Evenmin in een rommelige, onoverzichtelijke klas. Een goede klas wordt altijd gekenmerkt door een eenheid, door weinig achterblijvers. Door een gezamenlijk optrekken. En dat laatste blijft waar en noodzakelijk, ondanks de steeds verder gaande differentiatie, die men tegenwoordig - en dat toch wel terecht - wenselijk acht. Het gebrek aan eenheid in de klas zou wel eens één der oorzaken kunnen zijn van de talrijke uitvallers, die men soms op een school aantreft.

Vanzelfsprekend is ook de samenwerking van school en gezin noodzakelijk en van groot belang als er zich pesterijen op school voordoen. Ook moet er de mogelijkheid zijn dat de gezinnen elkaar op dergelijke problemen kunnen aanspreken.

Een agressief
karakter

Het kan ook zijn, dat de 'pester' een kind is met een agressief karakter. Een kind, dat zich op geen andere wijze kan uiten, dan agressief. Dat zijn agressie op geen andere wijze kwijt kan. Dat daarvoor ook geen ruimte krijgt. Ook thuis niet. En toch is dat soms nodig. Iedereen moet zich wel eens kunnen afregeren. Dan klaart de lucht weer op.

Er zijn ook kinderen (en volwassenen), die zich niet eerder durven uiten, dan nadat ze zich goed kwaad gemaakt hebben. Meestal heeft dat te maken met angst. Toch kan het soms ook nog wel bevrijdend zijn. Ook maakt men wel ruzie om de eigen schuld te verbloemen. Al deze dingen kunnen meewerken, om in de klas

iemand tot, wat men noemt, 'zondebok' te maken. Het probleem van de zondebok leidt soms tot verschrikkelijke gebeurtenissen. Bekend is, dat in Japan verscheidene kinderen tot zelfmoord kwamen, omdat er op school voor hen als het ware geen leven meer mogelijk was.

Pesten is een gevolg van de zondeval, waarin het haten van God en de naaste openbaar komt. Het is een teken aan de wand, dat ook deze zonde onder ons meer en meer doorbreekt. Het maakt dan toch wel verschillende dingen duidelijk.

In de eerste plaats, dat we ons op niets behoeven te verhoovaardigen. Vroeger zei men nog wel eens: "We zijn niet anders, maar we doen anders." Daar kunnen we tegenwoordig ook wel een punt achter zetten. Inderdaad, we zijn allen van "één lap gescheurd".

"Van één lap gescheurd"

Kijken we in de tweede plaats naar onze gezinnen. Het zou een goede zaak zijn als een kind er nog met zijn ouders over durft te spreken, als zich pesterijen voordoen. Laten we maar niet te snel zeggen, dat onze kinderen dat nog wel doen; dat ze wat dat betreft nog open genoeg zijn en dat er voor het bespreken van dergelijke problemen ook nog tijd en belangstelling is. Als dat laatste niet meer gebeurt - en het geldt niet alleen voor dit probleem, maar eigenlijk voor elk probleem - dan kan men er op rekenen, dat onze kinderen een verwrongen persoonlijkheidsstructuur zullen krijgen. Bestaat de mogelijkheid nog in ons gezin, dat we met onze kinderen spreken? Of is er alleen nog maar het grote zwijgen over wezenlijke zaken. Is er in ons gezin nog de mogelijkheid van een gesprek. Zijn onze kinderen nog aanspreekbaar als het gaat over de wezenlijke zaken. Het is misschien wel niet het allervoornaamste, maar het is wel zeer belangrijk.

Een verwrongen persoonlijkheidsstructuur

In de derde plaats: het zegt ook iets van de sfeer in onze klassen als het verschijnsel pesten ook op onze scholen voorkomt. Het wijst erop, dat het gezag van de onderwijzer sterk verzwakt is. Het is er een teken van dat hij nog maar weinig opvoedkundig overwicht heeft. Weinig gezag. Dat ook.

Het verschijnsel pesten, wijst nog op heel andere dingen. Ook hierop: dat zelfs in een gesloten kring als waarin onze scholen zich bevinden, dat ook onze gesloten gemeenschap die voor buitenstaanders een eenheid lijkt, geen eenheid meer is. Dat ook in onze kring geen onderlinge liefde meer is. Het Woord des Heeren spreekt van

Het beslag van Gods Woord een verkoelen van de liefde in het laatste der dagen. Dat het beslag van Gods Woord, dat er vroeger toch nog enigszins was, ook bij ons sterk aan het verdwijnen is. Het toont, dat men op bepaalde dingen niet meer kan en niet meer wenst aangesproken te worden. Dat bepaalde dingen niet meer onderling besproken kunnen worden, niet meer geregeld kunnen worden. Pesten, het wijst er in het algemeen ook op, dat het gezag ook in onze kringen verminderd is en dat het zich laten gezeggen bijna niet meer aanwezig is. Ook, dat de opvoeder inderdaad tot leer-kracht verworden is en dat er vrijwel geen beroep meer mogelijk is op wellevendheid, op ethisch besef, op het geweten. Het laat ook zien dat er geen beroep meer mogelijk is op gemeenschappelijk kerkelijk leven. Men kan zich terecht afvragen, als deze verschijnselen zich voordoen bij ons, of er dan nog wel sprake is van een bepaalde gemeenschapsbeleving. Dat het verschijnsel pesten zich in de wereld voordoet, is te verstaan. In militaire dienst is het een sedert lang bekend verschijnsel. Maar dat het zich nu ook voordoet in onze gezindte, op onze scholen, is een teken aan de wand.

Het ongedurige, beweeglijke kind, thuis en op school

We willen ook iets proberen te zeggen over het ongedurige, het beweeglijke kind, thuis en op school. En nu bedoelen we niet het kind dat wel eens wat lastig is, of soms heel lastig. We bedoelen het kind, dat het ontbreekt aan de beheersing van de bewegingen die het maakt. Dat kind, dat als het ware zonder enige rem, maar om ons heen rolt en tolt. Dat kind, dat ook in de klas onmogelijk kan stilzitten. Dat vaak onhandig is. Kleine ongelukjes veroorzaakt. Steeds lawaaierig is. Dat ons als het ware geen enkele rust gunt. Dat kind, dat gebrek aan duur kent, ook in het spel. Dat steeds weer een ander spelletje wil doen. Dat nergens enige tijd langer mee bezig kan zijn. Dat steeds woelt om verandering. Het voor het oog ongedisciplineerde kind. Het schijnbaar overactieve kind, waarvan je al zenuwachtig wordt als je er naar kijkt. Het kind, dat steeds direct afgeleid is. Dat nooit oplet. Dat ongeremd en nooit doordacht handelt. Dat kind, dat volgens ons eigenlijk opzettelijk de zaak tegenwerkt. Dat kind, dat ons zo moe maakt en vaak ook wanhopig. Een moeilijk kind. Soms een onmogelijk kind voor ons.

Maar, hoe is dit kind zo geworden. En: hoe is het voor zichzelf. En: is er misschien toch nog wel wat te reguleren.

Oorzaken van ongedurigheid

Hoe is dit kind zo geworden. Hoe komt het. Is er een oorzaak voor deze beweeglijkheid en ongedurigheid aan te wijzen. Sommigen beweren - en het kan best waar zijn - dat ongeveer 75 procent van deze beweeglijke, ongedurige, overactieve kinderen zo geworden is door de opvoeding. Als dat waar is - en het zou best waar kunnen zijn - dan is er waarschijnlijk met onze opvoeding toch wel het één en ander mis. Laten we daarom eerst maar eens letten op die 25 procent, waarbij het niet mogelijk is de oorzaak bij de opvoeding te leggen.

Er zijn kinderen, die van nature overbeweeglijk, ongedurig, steeds lawaaiërig, rusteloos en moeilijk zijn. In sommige - niet in alle - gevallen, heeft men ook wel enige kleine afwijkingen kunnen vinden bij deze kinderen. Heel kleine afwijkingen in de hersenen, waardoor het kind zich toch wat anders gedraagt dan het zogenaamd normale kind. Men gebruikte in dit verband vaak de Engelse aanduiding: Minimal Brain Damage. Er zou bij deze kinderen sprake zijn van een zeer kleine of lichte (Minimal) hersen-beschadiging (Brain Damage). Maar bij een aantal overbeweeglijke kinderen kon men echter geen hersenbeschadiging ontdekken. Daarom sprak men ook wel van een Minimal Brain Dysfunction. Dat wil zeggen dat er in heel lichte mate (Minimal) sprake is van een niet goed functioneren (Dysfunction) van de hersenen (Brain). Dan zou het dus zo zijn, dat er geen sprake is van beschadiging, maar van niet goed functioneren. Tot voor kort, en ook nu nog wel, noemde men deze kinderen: MBD-kinderen. De aanduidingen die tegenwoordig het meest gebruikt worden zijn: het ADHD-syndroom en ADHD-kinderen. ADHD - men gebruikt helaas opnieuw een Engelse term - staat voor Attention Deficit Hyperactivity Disorder. Vertaald betekent het dus: een aandoening bestaande in een aandachts- of concentratiestoornis en in hyperactiviteit of overbeweeglijkheid. Door de term ADHD te gebruiken, wil men er de nadruk op leggen, dat het zowel om een stoornis van de aandacht en de concentratie gaat, als om overbeweeglijkheid en overactiviteit.

Het MBD-kind

Het ADHD-syndroom

Bij een deel van de overbeweeglijke en overactieve kinderen is er dus sprake van een heel kleine afwijking in de hersenen of - als dat niet het geval is - functioneren bepaalde hersenfuncties niet goed of werken de verschillende hersenfuncties onvoldoende harmonisch

en gecoördineerd samen. Bij een onderzoek kan het kind in alles normaal en goed schijnen en toch blijkt er een kleine afwijking te zijn. Een kleine hersenafwijking of een minieme stoornis in de hersenfuncties. Zo kan het zijn dat in een goed gezin, waarin de kinderen goed gedijen, er soms ineens een kind tussen zit, dat vele en grote moeilijkheden oplevert, terwijl het toch dezelfde opvoeding als de andere kinderen geniet. In zo'n geval zou er sprake kunnen zijn van een kleine afwijking in de hersenen zelf of in het functioneren van de hersenen. Daardoor wordt het gedrag verstaanbaar. Vaak treden bij het overbeweeglijke kind ook leerstoornissen op. Hierna willen we met een enkel woord iets zeggen over die leerstoornissen.

Het kan dus zijn, dat overactief gedrag veroorzaakt wordt door een heel kleine hersenbeschadiging, of doordat de verschillende hersenfuncties, in heel lichte mate niet goed functioneren, niet goed samenwerken. Onderzoek door specialisten op dit gebied is dan noodzakelijk.

Toch blijft het een eigenaardige zaak dat de verschijnselen van ongedurigheid, overbeweeglijkheid, rusteloosheid, overactiviteit, enzovoort, tegenwoordig veel meer voorkomen dan vroeger. Op school, maar ook thuis. En als dat zo is - en het is zo -, dan moeten er toch ook andere oorzaken te vinden zijn. Laten we bij het zoeken naar oorzaken eerst maar wat aan de buitenkant blijven. We zouden dan de huisvesting, de woningbouw als oorzaak aan kunnen wijzen. Te kleine woningen voor onze veelal nog grote gezinnen. Er is een tijd in het leven van een kind, dat het de ruimte moet hebben, dat het niet meer in de kamer te houden is, dat het naar buiten wil, op onderzoek uit. We zagen het reeds in hoofdstuk 6. Maar vooral ook in de puberteitsleeftijd, heeft het kind graag een eigen ruimte. Het is ook zo, dat de flatbouw voor het oudere schoolkind een ramp is. Alle spel in de flat, is in verband met de geringe ruimte en de gehorigheid, een spelen met kleine, lichte voorwerpen. Altijd moet het kind oppassen of zich inhouden. Nooit kan het zich eens goed afreageren. Nooit eens uitdalven. Altijd oppassen. Voorzichtig zijn. Stil zijn. Het is ook zeker zo, dat een wijk met veel hoogbouw een deel van de kinderen in die wijk geschikt maakt voor de LOM-school. Niet zelden hebben rekenstoornissen te maken met ruimteproblemen. Er zijn dus oorzaken voor het gedrag van ADHD- of

Te krappe
huisvesting

MBD-kinderen aan te wijzen, waaraan de opvoeder niet schuldig is. Hoewel ook bij deze zaken lang niet altijd.

We letten in de tweede plaats ook even op de opvoeding, als het gaat om de oorzaken van overbeweeglijkheid, overactiviteit, enzovoort. En dan treedt direct één oorzaak naar voren. We zien het in de houding van het kind op school. Er zijn onderwijzers bij wie zo'n kind vrijwel geen problemen oplevert en er zijn er, bij wie het kind permanent vervelend is. Hoe komt dat. Als men wat leest over het ongedurige kind, dan komt er steeds één oorzaak naar voren. En die oorzaak is: gebrek aan orde en regelmaat. Gebrek aan duidelijke, eenvoudige regels waar de hand aan gehouden wordt. Gebrek aan gewoontevorming, aan liefdevolle en vooral kordate leiding. Gebrek aan duidelijke geboden en verboden. Kortom: aan regels waar het kind zich aan heeft te houden, aan consequent toegepaste regels. En die zaken zijn nu juist bij het ongedurige, overbeweeglijke kind, van uitermate groot belang.

Gebrek aan orde en regelmaat

En daarmee komen we direct bij het volgende punt. Om zulke regels te geven en door het kind te laten opvolgen, moet er in het gezin wel sprake zijn van eenheid. Dan moeten vader en moeder het in de opvoeding met elkaar eens zijn. Dan kan het natuurlijk niet zo zijn, dat vader iets goedvindt, waar moeder altijd tegen vecht. Of dat vader wat glimlacht om het getob van moeder. Dan zal er sprake moeten zijn van eenheid in de opvoeding. Dan mag het ook niet zo zijn, dat vader veelvuldig afscheid neemt, om zich te verdiepen in andere dingen die hem bijzonder interesseren. En dan mag hij ook niet altijd bezig zijn met allerlei activiteiten buiten het gezin. Dan zullen vader en moeder, juist met het oog op hun overbeweeglijke, ongedurige kind, elkaar moeten steunen in de maatregelen die genomen moeten worden. Er zal één lijn getrokken moeten worden. Een vaste lijn, want juist het ongedurige kind heeft behoefte aan vaste regels. Want juist daardoor krijgt dit kind een gevoel van veiligheid.

Eenheid in de opvoeding

Nu doet zich op dit punt tegenwoordig vaak een merkwaardige inconsequentie voor. Men spreekt veelvuldig over de noodzaak van veiligheid voor het kind. Wil het goed gaan in de opvoeding, dan is veiligheid en geborgenheid van wezenlijk belang voor het kind. Maar men vergeet echter doorgaans, dat een kind zich alleen veilig

Zekerheid en veiligheid

voelt in een milieu, waarin de dingen vast staan. Een omgeving waar gebod en verbod gelden, waar straf en beloning toegepast worden, waar bemoediging en waardering gevonden worden. Juist om de veiligheid van het kind. Het kind en in het bijzonder het ongedurige, rusteloze kind moet zich veilig voelen. En die veiligheid ontstaat door zekerheid. Zekerheid ingeval van straf en zekerheid ingeval van beloning. Niet de ene keer dit en de andere keer dat. Een vaste lijn. Het kind moet weten wat het mag en wat het niet mag. Wat getolereerd kan worden en wat niet. Men kan het ook zo zeggen: dit kind in het bijzonder moet omgeven worden door vaste structuren. Het moet weten waar het aan toe is. Weten wat het mag en wat het niet mag. Dat moet geleerd worden. Bewust geleerd worden. En dan moet men daar niet van afwijken.

Een vaste
structuur

Nodig is juist voor dit kind, dat de dingen op tijd gedaan worden. Een vast ritme is noodzakelijk. Steeds op dezelfde tijd opstaan, op dezelfde tijd naar bed gaan, op dezelfde tijd eten, enzovoort. Het is noodzakelijk juist voor dit kind, dezelfde dingen, altijd eender te doen. De dingen moeten hun vaste plaats hebben. Dat is geen kwestie van saaiheid, dat is iets waar juist dit kind behoefte aan heeft. En het hele gezin moet daar als het goed is aan meedoen. Dat moet van te voren met de andere kinderen besproken worden. Die vaste lijn zal dan wel eens vergeten worden, maar dan kan er weer op gewezen worden. Het lijkt allemaal wel wat star en strak, maar voor dit kind is het zo noodzakelijk. Ook dit kind, dit ongedurige, overbeweeglijke kind, moet kunnen leven in het gezin. Het heeft het toch al moeilijk genoeg. Het gezin en ook de school moeten dus goed gestructureerd zijn. Daar komt dan natuurlijk bij, dat de ouders het niet alleen met elkaar eens moeten zijn in de opvoeding van dit kind, de ouders moeten het ook met elkáár eens zijn. Met elkaar in eensgezindheid en liefde leven. Voor ieder kind, maar juist voor dit kind, is de sfeer in het gezin van groot belang. Het voelt spanningen bijzonder scherp aan. Ook de onveiligheid die er kan zijn, die het omgeeft. En als dit thuis geldt, dan geldt dit zeker ook op school. Daarom moet ook de school zijn: een rustige, veilige haven. Dit kind vraagt op school niet naar een steeds wisselende sfeer. Het wil ook op school zekerheid, vastheid. Rust om te werken. Dit kind heeft die rust zo nodig. Het wordt al zo snel afgeleid. Door alles. Het heeft al zo'n moeite om zich te concentreren. Zeker als het dat enige tijd moet volhouden.

Het kind vraagt op school niet om een altijd lieve juffrouw of een altijd aardige meester; een juffrouw of meester die alles wat hij of zij doet, beredeneert en bediscussieert. Het vraagt om een onderwijzer op wie het vertrouwen kan, die leiding geeft, die het heenwijst. Die het steunt en die handelend durft optreden. En nu weet ik wel, dat een onderwijzer met zo ongeveer dertig kinderen in de klas, het moeilijk heeft. Maar laat deze onderwijzer dan zeker uitgaan van vaste structuren, van orde en regelmaat en rust. Laat de onderwijzer in zo'n klas in het bijzonder vaste leiding geven. Leiding waarbij het kind rust vindt, juist het ongedurige, overbeweeglijke kind. Anders is dit kind in de klas niet te handhaven en zal er naar speciaal onderwijs gekeken moeten worden. De onderwijzer zal dit kind moeten aanmoedigen en met het kind verheugd zijn, als iets goed lukt. Maar die onderwijzer zal ook moeten durven straffen als dat nodig is. Laat de opvoeder toch niet denken dat opvoeden mogelijk is met alleen belonen. Met vriendelijkheid alleen. Straffen hoort bij het opvoeden. Er moet gestraft worden als er iets verkeerd is bedreven is. En dat moet het kind weten. Ook wat dat betreft moet het weten waar het aan toe is. Geen dreigementen, maar daden en die juist bij het overbeweeglijke kind consequent uitvoeren. Niet altijd dat gediscussieer. De onderwijzer dient te weten wat hij doet. Daar discussieert men niet over met het kind. De onderwijzer moet in deze dingen kalm zijn en vastberaden, rustig en duidelijk.

Orde, regelmaat en rust

Vaak vergt het overactieve kind van de ouders heel veel. Het is duidelijk dat dit kind een nimmer aflatende zorg en belasting voor de ouders is en dat ook het gezin als geheel er onder lijdt. Soms kan het ook samenbindend werken. De ouders kunnen het alleen niet aan. Soms kan ook de school het alleen niet aan. Dus zal er veel contact moeten zijn tussen school en gezin. Ook het gezin zal het niet altijd vol kunnen houden. Altijd lawaai, altijd onrust en drukte, altijd weer iets anders. Daarom is het begrijpelijk, dat er soms andere opvoeders of deskundige hulp aan te pas moeten komen.

De ouders en het overactieve kind

In het bijzonder de grootouders zullen zich in acht moeten nemen. Grootouders zijn heel vaak de natuurlijke verwenners. Zij kunnen door de vingers zien, wat door de ouders niet geaccepteerd kan worden. Grootouders lijden gemakkelijk nog al eens aan een

verminderd verantwoordelijkheidsgevoel. Vinden dikwijls teveel goed. Daardoor doen ze vaak de gestelde vaste regels geweld aan. En bij het ongedurige kind is het consequent de hand houden aan vaste regels, zo belangrijk.

De band
der liefde

Het ongedurige, overbeweeglijke kind, het ADHD-kind, moet weten waar het aan toe is. Daarom is een vaste lijn, zijn vaste regels zo noodzakelijk. Dit kind zal niet minder de band der liefde - soms moeilijk vol te houden - toch juist moeten gevoelen. Maar het moet weten waar het aan toe is. Ook dit kind, zal net als alle andere kinderen, "respect moeten opbrengen voor zijn opvoeders", zoals eens iemand zei. En dat respect is iets, dat u krijgt en verdient, om wie u bent, om wát u bent en om de waarden die u uitdraagt. En dat respect hebt u af te dwingen. Dat is uw plicht. Dat is uw Goddelijke opdracht. Daar hebt u zich aan te houden. Zonder dat respect, zal geen enkele opvoeding ook maar enigszins gelukken.

Het is zeker, het moeten wel buitengewone ouders zijn, die een overbeweeglijk kind, een ADHD-kind, enerzijds de structuur, de vastheid, de regelmaat en de striktheid geven die het nodig heeft en die het anderzijds de warmte, de liefde en de geborgenheid geven, waaraan elk kind, maar zeker, het overbeweeglijke kind behoefte heeft. Het ongedurige, overactieve kind, kan door zijn lastige, moeilijke, onrustige en ongedurige gedrag heel gemakkelijk warmte en liefde te kort komen. Door de problemen die dit kind oproept en door de psychische en lichamelijke druk die het op de ouders legt, ontbeert dit kind vaak die liefdevolle relatie die voor elk kind onmisbaar is. Maar daardoor krijgt het ook juist zo weinig de gelegenheid om zich in de ander te verplaatsen, om een band met die ander te verkrijgen. Daardoor mist dit kind een wezenlijke ervaring en een voorbeeld, waardoor en waarnaar het zich in de omgang met anderen richten kan en waarnaar het - misschien bewust, misschien onbewust - streven zal. Doordat dit kind zo beweeglijk is en zo snel afgeleid, mist het de duur en de bestendigheid die nodig is om tot een duurzaam contact te komen.

Geen duur-
zaam contact

Tenslotte is er nog iets. Dit kind doet soms zo aandoenlijk zijn best. Eens zei zo'n kind: "Juf zo kan het toch niet." Dit kind doet soms zo zijn best, maar het is tegelijkertijd emotioneel zo labiel. En

zijn goed bedoelde pogingen mislukken zo vaak. Soms maken deze kinderen daarom een depressieve indruk. Steeds weer mislukt hun pogen. Het denkt: "Hoe moet ik dan wezen om lief te zijn. Ik ben niet lief. Niemand geeft om mij." Men kan dit overdreven vinden, maar het valt niet mee om nooit positief gewaardeerd te worden, om altijd op z'n kop te krijgen. En omdat deze kinderen gewoonlijk verder normaal begaafd zijn, wordt dit voortdurend mislukken vermoedelijk scherper en sterker ervaren dan bij het geestelijk gehandicapte kind het geval is. Daarom vertoont dit kind nogal eens een triest zelfbeeld. En daarom vinden we onder deze kinderen ook zo vaak kinderen, die met een masker op lopen. Een masker ter zelfbescherming. Deze kinderen worden vaak de clown van de klas, juist door hun onveiligheid. Er is veel veiligheid voor nodig, om in de klas het clowneske af te durven afleggen. Daar is wel veel voor nodig, maar het is wel noodzakelijk. Deze kinderen zullen anders later, ook altijd bij zichzelf op bezoek lijken te zijn. Omdat ze een vreemde voor zichzelf geworden zijn. Vaak blijven deze kinderen dan ook bijzonder agressief.

"Niemand
geeft om mij"

De clown van
de klas

Het kind met een leerstoornis

Misschien zou het beter zijn te spreken over het leergestoorde kind. Want het gaat primair om het kind, het kind dat een leerstoornis heeft; niet om de leerstoornis op zichzelf. En verder moeten we ons in veel gevallen ook afvragen of het alleen een leerstoornis is. Niet voor niets is de school waar tegenwoordig heel veel kinderen met een leerstoornis terecht komen, een LOM-school. Een school dus, voor kinderen met Leer- en Opvoedings-Moeilijkheden, of anders gezegd: met leer- en gedragsproblemen.

Welke kinderen treffen we nu aan op een LOM-school. In de eerste plaats kinderen met een 'zuivere' leerstoornis. Een lees- of een rekenstoornis bijvoorbeeld. Daarnaast kinderen met gedragsproblemen. Deze twee zeker. Maar waarom zijn die nu op één school. Het zijn toch twee verschillende dingen, leerproblemen en gedragsproblemen. Zou dat werkelijk zo zijn. Zouden er nu echt kinderen zijn met alleen zuivere leerproblemen. Of zou het zo zijn, dat het kind met een leerprobleem (bijvoorbeeld met het leren lezen) ook moeilijkheden oplevert met zijn gedrag. Dat is toch wel aanneme-

lijk. Het werk moet maar eens nooit lukken. En aan de andere kant, zou het ook niet zo zijn, dat een kind met gedragsproblemen niet ook heel gemakkelijk leerproblemen krijgt. Een kind dat zich bijvoorbeeld niet kan concentreren (een gedragsprobleem) zou dat geen moeite krijgen met leren.

Er zijn niet veel opzichzelfstaande problemen. Als één lid lijdt, lijden alle leden. Daarom kunnen we eigenlijk nooit spreken van een zuiver leerprobleem of van een zuiver gedragsprobleem. Wel kan het natuurlijk zo zijn, dat het leerprobleem primair is, of dat het gedragsprobleem primair is. En dat te weten is voor de behandeling van groot belang.

Het kan ook zijn, dat een leerprobleem of een gedragsprobleem teruggaat op een andere oorzaak. Het is mogelijk, dat ze allebei voortkomen uit een neurologische afwijking, een gebrek in de zenuwbanen in de hersenen. Beide, probleemgedrag en leerproblemen kunnen daar het gevolg van zijn. Van enkele veel voorkomende leerproblemen willen we iets meer zeggen.

Taalproblemen

Leesproblemen Er wordt bijvoorbeeld geconstateerd dat het kind een leesprobleem heeft. Op grond waarvan kan dat dan geconstateerd worden. In de eerste plaats: het kind leert veel moeilijker lezen, het komt niet of nauwelijks tot vloeiend lezen, het spelt nog te veel woorden, fluisterend of hardop. Of het kind leest niet alle woorden, maar probeert de woorden, die het niet of niet in één keer kan lezen, te raden. Kortom, het maakt veel meer fouten bij het lezen, dan de andere kinderen in de klas. Het kind met leesproblemen blijft vaak ook heel lang beginnersfouten maken, fouten die we vinden bij bijna elk kind als het begint te lezen op school. Men kan dat zelf thuis ook waarnemen.

Spellingproblemen Een leesstoornis heeft ook altijd een schrijfstoornis, of beter: een spellingprobleem tot gevolg. Met een schrijfstoornis bedoelen we dan niet, dat het kind niet goed kan schrijven of overschrijven. Dat bedoelen we niet. We bedoelen die schrijfstoornissen, die blijken zodra het kind een klein dicteetje of opstelletje moet maken. Bij zo'n dictee moeten de kinderen de door de onderwijzer gedicteerde woorden uit het hoofd en wat spelling betreft foutloos opschrijven.

Het kind moet dan toch wel enigszins het woordbeeld onthouden hebben. Bij een kind met een leesprobleem, kunnen er dan heel merkwaardige fouten in het werk voorkomen.

Als we een ogenblik nadenken over wat lezen eigenlijk is, dan moeten we er ons over verwonderen, dat een kind zo weinig fouten maakt in zijn werk. Er staan wat tekens op een blad papier en het kind leert die lezen. Het ontdekt dat die tekens, de woorden, een betekenis hebben. De tekens, de groepjes tekens, (de woorden) hebben dus betekenis. Het kind deelt u de betekenis van die tekens mee. Leren lezen, dat moet toch een wonderlijk proces zijn. We vinden het altijd veel te vanzelfsprekend. Maar het is een groot mysterie. Een wonderlijke mogelijkheid die de Schepper aan het schepsel gegeven heeft.

Lezen: een wonderlijke kunst. Het kan voor sommige kinderen bar moeilijk zijn. Het is ook moeilijk. Kleine verschillen kunnen een zin heel anders maken. Soms kan alleen al het accent de betekenis van een zin totaal veranderen. Verplaatst u zich eens even in het kind dat moet leren lezen en lees dan de volgende regel: "De venter ging om negen uur naar Deventer en om tien uur was de vent er". De regel is misschien wat te moeilijk voor een kind dat leert lezen, maar hij dient slechts om duidelijk te maken wat we bedoelen.

Een wonder-
lijke kunst

Laten we eerst eens naar die tekentjes kijken. Naar die symbolen, die het kind gaat lezen en die het daarna gaat schrijven. We weten allen wel, dat het kind dan wonderlijke fouten maakt. Vaak komt het voor, dat het kind bij het lezen van woorden of van een eenvoudig verhaaltje de 'f' en de 'v' door elkaar haalt. Bij het zuiver schrijven gebeurt het nog al eens, dat het stokje aan het rondje van bijvoorbeeld de 'b' of de 'd' of de 'p' aan de verkeerde kant vastgemaakt wordt. Op hetzelfde vlak ligt ook, als het kind voor een 'u' een 'n' schrijft. Zo zijn er nog meer voorbeelden te noemen. Het kan ook voorkomen - en we nemen nu een heel uitgesproken geval -, dat het kind 'broow' schrijft als het 'woord' moet schrijven en dat dan de 'r' ook nog de verkeerde kant op kijkt. Het hele woord wordt als het ware gespiegeld. Als u er een spiegeltje bij houdt, ziet u het. Het komt ook voor, dat slechts een enkele letter of enkele letters in het woord gespiegeld geschreven worden, of ook dat een woord als 'brood' geschreven wordt als

'droop'. Kortom er kunnen zich typische fouten voordoen bij het leren lezen en het zuiver schrijven van de woorden. Verder spreekt het ook voor zichzelf dat de onderwijzer zuiver Nederlands moet spreken. Een dialect kan niet geduld worden in het belang van het kind.

Links-
handigheid

Nu een lastiger probleem. Er was eens een kind - het was links - dat zijn naam moest proberen te schrijven. Het deed er zijn uiterste best op. Echter, het schreef zijn naam niet boven aan het papier, maar onderaan. Het schreef zijn naam ook niet van links naar rechts, maar van rechts naar links en dan ook nog gespiegeld. De onderwijzeres - het is al heel wat jaren geleden - nam het dit kind zeer kwalijk. Waarom eigenlijk. Als ze even nagedacht had, had ze kunnen weten, dat hier de uiterste consequentie van het links-zijn zich voordeed. Men denke zich eens in, dat als een kind zo en op die plaats zijn naam schrijft - onderaan, van rechts naar links en gespiegeld -, hoeveel moeilijkheden het dan niet heeft te overwinnen om lezen te leren. Echte linkshandige kinderen - ook al mogen ze tegenwoordig meestal wel links schrijven - hebben het daarom wel wat moeilijker op school.

Leesproble-
men en de
televisie

Ook de omgeving, de omstandigheden, kunnen van invloed zijn op het ontstaan en op de bevordering van leesstoornissen. Het valt moeilijk te ontkennen, dat mede door het veelvuldige televisiekijken, de leesproblemen zullen toenemen. De televisie is het instrument van het concreet waarneembare. Een medium waarbij het in de eerste plaats gaat om het zien. Het toont een onvoorstelbare stroom beelden van de werkelijkheid, of beter: van een klein deel van de werkelijkheid. De televisiebeelden tonen de zichtbare werkelijkheid. We zien de dingen zoals ze zich voordoen. Alles is aanschouwelijk of wordt aanschouwelijk gemaakt. Alles is concreet.

Woord en
symbool

Maar zo is het niet als we lezen. Dan vindt er iets heel anders plaats. Lezen gaat uit van woorden en letters, gaat uit van symbolen. Die woorden staan ergens voor in de plaats. Het zijn symbolen. Ze verwijzen ergens naar. Voor een deel vertegenwoordigen ze de concrete dingen die we zien en tegelijkertijd ontsluiten ze het niet aanschouwelijke. Woorden hebben door hun symbool-zijn, dus iets wezenlijk onaanschouwelijks. Het zijn abstracties. Neem bijvoorbeeld het woord 'boek'. Dat woord vertegenwoordigt het concrete

voorwerp boek. Het woord 'boek' is een abstractie. Een symbool. Als nu het kind altijd concrete zaken voorgeschoteld krijgt, zoals bij het televisiekijken het geval is, dan is het vanzelfsprekend, dat het lezen, als een niet concreet gebeuren, moeilijkheden zal gaan opleveren. Dan zullen er vooral bij de zwakke lezers zich problemen gaan voordoen. We stuiten hier dus op het geval, dat door de omgeving, de lichte leesproblemen menigvuldiger worden.

Een Amerikaanse schrijver, Neil Postman, heeft het over de schadelijke invloed van het vele televisiekijken door kinderen. Hij merkt op, dat beelden geen denkbeelden tonen, maar dingen. De mensen kijken maar. Kijken, naar bewegende, voortdurend wisselende beelden, soms wel twaalfhonderd per uur. De gemiddelde tijdsduur van een beeld in een televisieprogramma ligt tussen de drie en vier seconden. Dat betekent dat het kijken naar televisie een onmiddellijk herkennen van patronen eist. Televisie eist waarneming, geen begrip.

Televisie is bovendien een vorm van globaal kijken, een voortdurend opnemen van complete beelden. Dat waarnemen is geen analyserend waarnemen van bijvoorbeeld kleine verschillen zoals dat plaatsvindt bij bijna gelijkgevormde letters als 'b', 'd', 'p', maar een onmiddellijk herkennen van gehelen.

Het leren lezen vereist daartegenover nauwkeurig en analytisch, ontledend waarnemen. Het kind moet leren kleine verschillen tussen lettertekens te onderscheiden. Het zal duidelijk zijn, dat veel televisiekijken een nadelig effect kan hebben op het analyserend waarnemen.

We kijken nog even verder, naar andere zaken die oorzaak kunnen zijn van moeilijkheden bij het leren lezen. Na het voorgaande kan nu ook duidelijk zijn, dat in gezinnen waar het boek vrijwel ontbreekt, de liefde tot lezen gering zal zijn. En als de liefde tot lezen gering is, dan zal het kind ook moeilijker tot lezen komen. Dan zal het lezen door het kind ook niet zo erg gewaardeerd worden. Dan is de prikkel om te leren lezen gering.

De invloed
van de
omgeving

En zo kunnen we verder gaan met het aanwijzen van oorzaken voor problemen bij het leren lezen. Als er bijvoorbeeld weinig orde en rust is in gezin en school, dan mist het kind de rust om zich deze moeilijke bezigheid eigen te maken. Zo kunnen er dus allerlei storende omstandigheden zijn, die het leren lezen zeer bemoeilijken.

We hebben tot nu toe gezien, dat een leesstoornis het gevolg kan zijn van erfelijkheid. En het kan dus ook zijn, dat de omstandigheden, het milieu, de oorzaak van een leesstoornis zijn.

Nu komt er nog iets bij. De meeste kinderen zijn blij als ze naar de grote school gaan, naar wat nu dus groep drie is. Ze gaan lezen leren. Ze voelen zich groot. Laten we er nu eens van uitgaan dat het kind een lichte leesstoornis heeft. Het gaat lezen leren net als de andere kinderen. Die andere kinderen leren het gemakkelijk. Tenminste de meesten van hen. Dit kind niet. Dit kind wordt dan soms dom genoemd. Of misschien lui. En mogelijk doet juist dit kind veel beter zijn best als al de anderen. En het resultaat is uiteindelijk een slecht cijfer op zijn rapport. Het is dan toch heel goed te begrijpen, dat het kind er schoon genoeg van krijgt.

Compensatie-
gedrag

En zoals het met lezen gaat, zo kan het ook gaan met rekenen. Goed je best doen met als resultaat een nul. Begrijpelijk is dan ook weer, dat het kind onverschillig wordt of brutaal. Men moet toch ook eens ergens in uit blinken. Het gaat wat men noemt compensatiegedrag vertonen. Omdat het het ene niet kan, wil het in iets anders opvallen. Of - en dat is heus niet zoveel gunstiger - het kind trekt zich terug. Het gevoel van minderwaardigheid wordt dan te sterk voor het kind. Dit maakt opnieuw duidelijk, dat leermoeilijkheden, gedragsmoeilijkheden tot gevolg kunnen hebben. Overigens, zoals we reeds zagen, kan het omgekeerde ook het geval zijn.

Tenslotte nog deze opmerking over het lezen. Bij het vloeiend lezen en zeker bij het lezend voordragen is het niet zo dat de lezer de woorden uitsprekt als een optelsom, een woord, nog een woord en nog een woord, enzovoort. De lezer neemt meer waar dan de horizontale regel. Bij deze gevorderde vorm van lezen gaan de ogen niet alleen van links naar rechts - hoewel dit vanzelf wel de voorname richting blijft -, maar de ogen bewegen zich ook van boven naar beneden. Ze zien vooruit, ze kijken terug en ze rusten een ogenblik op een bepaald punt. Zeker met deze vaardigheid zal het leeszwakke kind grote moeilijkheden hebben. Als het deze fase al zou mogen bereiken.

Rekenproblemen

Een enkele opmerking over rekenproblemen. Weer slechts een enkel woord. Bij het rekenen - net als bij het lezen - gebeuren er eigenlijk ook wonderen, wil het kind het leren. Als we een paar getallen naast elkaar zetten, dan zal dat duidelijk worden. We zetten eens naast elkaar de getallen: 15, 50 en 143. We doen dat in navolging van een zeker onderzoeker. Nu moet u er eens goed opletten, wat er allemaal moet gebeuren bij het lezen en uitspreken van deze getallen. Bij het getal 15 moet het kind de cijfers bekijken, lezen en uitspreken van rechts naar links. (Spreek het maar eens uit). Eerst de vijf en dan de tien. Bij het leesonderwijs moet het kind juist van links naar rechts lezen. Nu kijken we naar het getal 50. Het kind moet dit getal leren lezen en uitspreken van links naar rechts. Net als bij het leesonderwijs. Eerst de vijf en dat is dan ook nog een tiental en dan de nul. Dan het getal 143. Hoe wordt dat gelezen. Probeer het maar. Als we daar even bij stilstaan, dan moeten we er ons toch wel over verwonderen, hoe "wonderbaarlijk het borduursel gewrocht is" in ons.

Vergelijk
Ps. 139:15

We hebben bij de leesstoornissen al gezien, dat linkshandigheid moeilijkheden kan veroorzaken. Deze moeilijkheden kunnen zich nu ook bij rekenen voordoen. Het is dan zo'n wonder niet, dat het kind in plaats van 72, 27 schrijft. Het heeft te maken met de dominantievorming van de hersenhelften, het proces waarbij de hersenhelften zich tot op zekere hoogte specialiseren in de uitoefening van bepaalde functies. Dat leidt er toe, dat de hersenen weliswaar altijd als één geheel werken, maar dat één van de hersenhelften een dominante of overheersende rol speelt bij de uitoefening van de verschillende functies. Zo bestuurt vooral de rechterhersenhelft de linkerlichaamshelft en de linkerhersenhelft de rechterlichaamshelft. Die dominantievorming heeft meestal plaats tussen het vierde en zesde levensjaar. Voor wat betreft het gebruik van de hand heeft de voorkeurshand zich dan nog niet ontwikkeld. Daarom zal een kind op die leeftijd vaak linkshandig reageren zonder echt linkshandig te zijn. De voorkeurshand is dan nog niet ontwikkeld. Geeft men bijvoorbeeld een kind van een jaar of vier een hand en het kind wil u zijn hand geven, dan zal het dat doorgaans doen met de linkerhand, eenvoudigweg omdat die hand recht tegenover de uitgestrekte hand van de volwassene is. Door late dominantievorming kan de

Onvoldoende
dominantie-
vorming

links-rechts-oriëntatie bij het kind nog onvoldoende zijn.

In de rechterhersen helft zetelt ook het centrum voor de waarneming van kleine vormverschillen, van details, het centrum voor het analytisch waarnemen en het ruimtelijk waarnemen en ook bijvoorbeeld het rekencentrum. Als de dominantievorming van de rechterhersen helft nog onvoldoende is, verbaast het ons dan ook niet dat het kind afwisselend 72 en 27 schrijft. Trouwens in het algemeen is het zo, dat kinderen zich nog vaak vergissen in de richting.

Een stoornis
in het ruimtelijk
besef

Vaak wordt een rekenstoornis in verband gebracht met een stoornis in de ontwikkeling van het ruimtelijk besef. Deze stoornis wordt wel in verband gebracht - en waarschijnlijk terecht - met de moderne flatbouw, of algemener: met de huidige stedenbouwkundige inrichting. Begrippen als: 'voor', 'achter', 'boven' en andere ruimtelijke begrippen, worden geleerd met het gehele lichaam. Door met een kind van voor naar achter te lopen en omgekeerd, maakt men het begrip veel tastbaarder voor het kind, dan wanneer met een blokje of iets dergelijks geprobeerd wordt deze begrippen bij te brengen. Wat met het gehele lichaam verricht wordt, is veel intensiever en indringender en maakt het begrip als het ware tastbaar.

Emotionele
problemen

Het rekengestoorde kind is vaak een 'conflict kind'. Vaak heeft het een wat neurotische aanleg. Het is wat overgevoelig, voelt zich wat onveilig en mist daardoor de mogelijkheid zich te concentreren. Veel kinderen met ernstige emotionele problemen, hebben grote moeite met rekenen. Ze missen de innerlijke rust, stabiliteit en de diepte van concentratie, die nodig is om met zo'n abstracte, weinig concrete zaak als rekenen bezig te zijn.

Rekenbegaafd-
heid en
intelligentie

Tenslotte een laatste opmerking over rekenen. Men zegt wel dat rekenbegaafdheid een betrouwbaarder maatstaf voor de bepaling van de intelligentie is dan het taalgebruik van het kind. Vooral het enige kind heeft soms een heel rijke, uitgebreide woordenschat. Door het verkeer met doorgaans alleen ouderen neemt het heel veel woorden over. Zo verwerft het een grote schat aan woorden. Maar die rijke woordenschat zegt op zichzelf niet zoveel over de intelligentie van het kind. Het heeft meer te maken met het intellect, de geestelijke inventaris die het kind bijeenvergaard heeft, dan met de intelligentie van het kind. De stimulerende invloed van het milieu speelt in dit opzicht ook een belangrijke rol.

We hebben hiervoor iets gezegd over enkele leerstoornissen op het gebied van taal (lezen) en rekenen. Het ging over het leergestoorte kind. Van groot belang voor het leergestoorte kind is, dat het een onderwijzer heeft, die enig begrip ervan heeft, wat dit kind meemaakt. Die zich enigszins kan inleven in de problemen waarvoor dit kind steeds weer komt te staan. Die het kind in de klas, voorzover dat mogelijk is, wat opvangt. Zo voorkomt deze onderwijzer heel wat leed voor het kind en voor de ouders. Zo voorkomt hij ook, dat het kind voor dom of lui of ongeïnteresseerd wordt versleten, om vervolgens dat etiket voor de rest van zijn leven met zich mee te dragen. Het is ook vanzelfsprekend, dat de onderwijzer de ouders tijdig en regelmatig van de leerstoornis of de stand van zaken in kennis stelt en dat, indien dat nodig is, het advies gegeven wordt om het kind naar een LOM-school te doen. Door het streven naar verbreding van de zorg voor leergestoorte kinderen in het basisonderwijs, zal dat hopelijk steeds minder nodig zijn.

Goede opvang
noodzakelijk

Het zwakbegaafde en het hoogbegaafde kind

Twee woorden. Het ene horen we niet graag en het andere streelt onze oren wanneer het onze kinderen betreft. En beiden zijn schepselen. Beiden zijn zoals de Heere ze gewild heeft. We hebben deze twee woorden naast elkaar gezet, niet om deze kinderen met elkaar te vergelijken, maar omdat beide kinderen moeilijkheden kunnen geven op school. En beiden horen ze op de basisschool.

Het zwakbegaafde kind en het moeilijk lerende kind

Het heeft lang geduurd voor men het zwakbegaafde kind wist te onderscheiden van het moeilijk lerende of debiele kind. Tenslotte kwam men door onderzoek tot de conclusie, dat het zwakbegaafde kind thuis hoort op de basisschool. Tijdens dat onderzoek trof men ze vaak aan op de school voor debiele kinderen, de school voor Moeilijk Lerende Kinderen (MLK-school). Het onderzoek bracht aan het licht, dat er tussen het zwakbegaafde en het normale begaafde kind geen kwalitatief verschil in het denken is, maar een kwantitatief. De aard van het denken is gelijk. Ook het zwakbegaafde kind kan komen tot abstract denken, zij het in een eenvoudige vorm en al blijft het moeilijk voor dit kind. Maar het zwakbegaafde kind kan het niveau van het abstracte denken wel bereiken. Voor het debiele of moeilijk lerende kind, is dat niet mogelijk. Dat blijft met zijn denken altijd steken in het concrete. Het komt niet los van het

Het zwakbegaafde kind en het normaal begaafde kind

Geen kwalita-
tief, maar
kwantitatief
verschil

concrete denken. Bij het zwakbegaafde kind, is alleen het ontwikkelingstempo van het denken wat lager. Zo bleek uit het onderzoek, dat een zwakbegaafd kind van twaalf jaar het ontwikkelingsniveau van een tienjarige had. Maar in de kwaliteit en in het niveau van die ontwikkeling zat, in vergelijking met normaal begaafde kinderen, geen wezenlijk verschil, hetgeen wel het geval was met het moeilijk lerende of debiele kind.

De zwakbe-
gaafde en het
abstracte
denken

Toch heeft die achterstand van het zwakbegaafde kind wel gevolgen. Op twaalfjarige leeftijd ontwikkelt zich namelijk juist het abstracte denken bij het kind. Het is in zijn denken minder gebonden aan het concrete. Ons twaalfjarige, zwakbegaafde kind heeft dan dus wel een achterstand van twee jaar. Voor dit kind zou de basisschoolperiode eigenlijk langer moeten duren, indien het tot ongeveer hetzelfde resultaat wil komen als zijn normaal begaafde klasgenoot na acht jaar basisonderwijs. Het zwakbegaafde kind bereikt wat later het niveau van het abstracte denken. Omdat het abstracte denken in principe binnen het bereik van het zwakbegaafde kind ligt, hoort het evenals het normaal begaafde kind, op de basisschool, ook al zal het wat moeilijkheden geven. Brengt men het zwakbegaafde kind naar een school voor Moeilijk Lerende Kinderen (MLK-school) dan dreigt voor dit kind het gevaar van verdebilisering. Dat is geen diskwalificatie van de school voor MLK, het is ook geen discriminatie van het debiele of moeilijk lerende kind, maar het is zaak deze wezenlijke verschillen te onderscheiden en op dit onderscheid tussen de kinderen te letten. Blijft het zwakbegaafde kind op een school voor MLK, dan bestaat dus de mogelijkheid, dat het zal gaan denken en handelen op debiel niveau, terwijl dat voorkomen had kunnen worden. Het zwakbegaafde kind valt dan terug op een lager niveau van handelen en denken.

Het juiste
schooltype
noodzakelijk

Daar komt dan nog bij, dat juist het zwakbegaafde kind in zijn verstandelijke ontwikkeling onophoudelijk op een onopvallende wijze gestimuleerd moet worden, wil het komen tot het voor hem hoogst bereikbare niveau van denken en handelen. Het is echter begrijpelijk, dat het een dergelijke stimulering op de school voor MLK juist niet zal krijgen. Het onderwijs dat daar gegeven wordt, levert voor hem geen of weinig moeilijkheden op. Het daagt het zwakbegaafde kind niet uit. Daarom: het zwakbegaafde kind hoort op de basisschool.

Wel is duidelijk, dat dit kind zich wat langzamer ontwikkelt en ook dat het vaak zeer aanschouwelijk onderwijs zal moeten hebben. Ook is voor dit kind, meer dan voor het normaal begaafde kind, veel herhaling noodzakelijk. De grote problemen zullen zich echter vaak na de basisschool voordoen. Dit kind heeft bijvoorbeeld weinig of geen interesse in lezen. Daardoor zal het andere manieren gaan zoeken om zijn vrije tijd te vullen. Bovendien zal het werk dat het zal gaan verrichten, doorgaans routinewerk zijn. Het zal hem dus weinig afleiding bezorgen, weinig arbeidsvreugde en arbeidsbevrediging schenken. Het probleem van de ongeschoolde jongere - één der moeilijkste problemen - komt hier om de hoek kijken. Een groot probleem. Het gaat immers om de zin der dingen.

Het probleem van de ongeschoolde jongere

De vriendenkring kan een belangrijke rol gaan spelen bij de ontspanning die dit kind zoekt. En de gevaren die van uit deze kring dreigen zijn vaak niet gering. Het is natuurlijk ook bij dit kind weer van groot belang, hoe het milieu is, waaruit het voortkomt. Is daar sprake van stimulering in bepaalde opzichten en van regulering.

De vriendenkring

Bij dit kind ligt de mogelijkheid van een pedagogisch probleem voor de hand. Dit probleem doet zich reeds op school voor. Het gevaar dreigt dat de school in plaats van stimulerend te werken, ontmoedigend werkt op dit kind. Verlamdend. Omdat dit kind het werk alleen met veel moeite zal kunnen volbrengen. Terecht heeft eens iemand gezegd, dat het voor het kind zelf misschien gemakkelijker zou zijn debiel te zijn, dan zwakbegaafd, omdat er bij het zwakbegaafde kind enigszins een kennen is van wat hij mist.

Nu nog iets over het hoogbegaafde kind. Wat kunnen we blij zijn zo'n kind te mogen bezitten. En wat kunnen we trots zijn op dit kind. En wat kunnen we er mee pronken. Het is ook wel te begrijpen, want het is toch ons kind. We glorifiëren in dat kind met onszelf. Alsof we het niet ontvangen hebben. Alsof het geen geleend pand is. Alsof het kind het aan ons te danken heeft, dat het zo is. Toch is het heel goed mogelijk, dat het kind met al zijn begaafdheden later bar ongelukkig wordt. Ook in maatschappelijk opzicht. Dreigt het gevaar niet, dat juist het in verstandelijk opzicht zo begaafde kind, in andere opzichten niet zo gunstig voor de dag komt. Het hoogbegaafde kind, dat zich op school niet behoeft in te spannen, dat het schoolwerk zo gemakkelijk aankan, dat kind mist

Het hoogbegaafde kind

Psychische
scheefgroei

juist daardoor een goede wilstraining, een goede wilsoefening. Zo ontstaat de kans op psychische scheefgroei. Door het gemis aan noodzakelijke inspanning komt dit kind meestal ook maar tot een geringe binding aan de stof. Het bezig zijn met het geleerde, het ingespanssen bezig zijn, de inspanning om het moeilijke te bereiken, geeft vaak verbondenheid met hetgeen men wil bereiken. Het is heel goed mogelijk, dat dit kind dit alles mist. Daardoor mist het de liefde tot de stof die het zich meester moet maken. De blijdschap over het verworvene. Is het niet vaak zo: datgene waar men veel voor over moet hebben, dat krijgt men ook lief. En juist dat mist dit kind. Door die gemakkelijkerheid, door het zonder inspanning verwerven, ontbreekt het dit kind meestal ook aan de regelmaat, die andere kinderen zich wel eigen maken. Het begrijpt de stof vaak direct. Het behoeft niet zo regelmatig de dingen te herhalen en juist daardoor zal het vaak onder zijn niveau gaan werken. Juist door het ontbreken van die regelmaat en die herhaling. Het is toch ook zo dat het begrepen - en begrijpen zal dit kind snel doen - ook nog geleerd moet worden, wil het beschikbaar blijven. En dat mist juist dit kind vaak. Het weet ook te weinig, wat het is, zich te verdiepen in de stof. En juist dat verdiepen kan zo'n vreugde geven. Het gevaar is daarom niet denkbeeldig, dat het hoogbegaafde kind daardoor ook nauwelijks tot zelfstandig werken komt.

De hoogbe-
gaafde en het
komen tot
contact

Men zou ook kunnen zeggen: bij het hoogbegaafde kind dreigt het gevaar, dat de verstandelijke ontwikkeling en de wilsontwikkeling geen gelijke tred met elkaar houden. Daarbij komt, dat dit kind heel moeilijk tot contact komt met de medeleerlingen. De oorzaak daarvan kan liggen bij het kind zelf - het kritiseert alles, is wat zelfgenoegzaam, ziet wat uit de hoogte op de andere leerlingen neer -, maar de oorzaak kan ook liggen bij de medeleerlingen. Een buitengewoon geval past niet bij de gemiddelde leerling. Het buitengewone wordt soms evenmin als het afwijkende aanvaard. En vaak is in het bijzonder voor het hoogbegaafde kind, de ontwikkeling van het gevoelsleven nodig, omdat het gevaar dreigt dat het zich te eenzijdig verstandelijk ontwikkelt, weinig ervaart van wat vriendschap is en zich moeilijk in liefde kan overgeven aan de ander.

Het gevaar van
een isolement

Doorgaans vervelen hoogbegaafde kinderen zich ook op school. De school is nu eenmaal gebaseerd op de gemiddelde leerling. Ook heeft dit kind nog al eens een achterstand op motorisch gebied. Het

speelt graag binnen. Is graag bezig met een niet te druk spel. Ook daardoor is er het gevaar van verder isolement. Het gevaar van een disharmonische ontwikkeling dreigt. Aan de andere zijde biedt hoogbegaafdheid mogelijkheden, waarvoor de ouders van het kind en ook het kind zelf dankbaar zouden kunnen zijn.

Tenslotte. We zijn gewoon te pronken met onze kinderen. We doen het wel in alle nederigheid, maar we pronken. En in het pronken met onze kinderen, pronken we met onszelf. Het zwakbegaafde en het leergestoorde kind laten dit niet toe. Het hoogbegaafde kind wel. Met hem pronken we meestal zodanig, dat het voor dat kind vrijwel niet mogelijk is een normaal leven te leiden. Wat dat kind heeft, heeft het dan ook niet ontvangen, maar het heeft het van ons. Daarom hebben we het hoogbegaafde kind besproken juist bij het leergestoorde en zwakbegaafde kind.

Onze 'bijna gewone' kinderen mochten ons middellijkerwijze uitdrijven tot Gods genadetroon. Dat zou een Wonder zijn. Juist deze kinderen, die een niet onderkende handicap bezitten, dreigen nog al eens buiten gesloten te worden. Dreigen vaak uitgestoten te worden uit de klassegemeenschap. "Geen oog heeft medelijden over hen." Ook buiten de school worden ze niet of nauwelijks geaccepteerd. Is er één jarig, ze worden nooit uitgenodigd. Is er iets bijzonders te doen buiten de school, deze kinderen vallen er naast.

"Geen oog heeft medelijden over hen"

Vergelijk
Ezech. 16:5

Een mens is zeer kwetsbaar in zijn kind. En juist in zijn kinderen die in de klas niet mee mogen doen, die op school niet in tel zijn. Vaak vragen de ouders van deze kinderen om hulp. Daarvan zei eens iemand terecht: "Ze vragen om hulp en tegelijkertijd wijzen ze die hulp af." En dat is nu juist heel goed te begrijpen. Ze vragen om hulp. Dat is een rationeel vragen, een verstandelijk vragen. Tegelijkertijd wijzen ze die hulp af. Dat is een emotionele afwijzing. Het is hun kind. Ze kunnen het niet dragen, maar ze leveren het niet uit. Ze kunnen het niet verwerken. Niet aanvaarden ook. Het niet aanvaarden van deze kinderen, thuis, op school en in de klas, is een verachten van de Schepper, Die dit Zijn schepsel geschapen heeft. En wie aanvaardt wel. De Heilige Schrift zegt: "Die den arme verdrukt, smaadt deszelfs Maker; maar die zich des nooddruftigen ontfermt, die eert Hem."

Een rationele vraag; een emotionele afwijzing

"Die zich des nooddruftigen ontfermt, die eert Hem"
Spr. 14:31

Inhoudsoverzicht

Het schoolkind	- moeilijkheden met onze kinderen- "werpt al uw bekommernis op Hem"- "Gij troost mij"
Het luie kind	- algemene en partiële luiheid- externe oorzaken van luiheid- luiheid als karaktereigenschap
Het verlegen kind	- erfelijkheid en milieu- verlegenheid en de puberteitsperioden- verlegenheid als karaktereigenschap- de invloed van de omgeving
Het steeds geplaagde kind	- plagen en pesten- oorzaken van treiteren- "van één lap gescheurd"
Het ongedurige kind	- het MBD-kind, het ADHD-syndroom- oorzaken van ongedurigheid- eenheid in de opvoeding
Het kind met een leerstoornis	- leer- en gedragsproblemen- taalproblemen leesproblemenspellingproblemenlinkshandigheid- rekenproblemen late dominantievormingstoornis in ruimtelijk besefrekenbegaafdheid en intelligentie
Het zwakbegaafde en het hoogbegaafde kind	- het zwakbegaafde kind en het moeilijk lerende kind- het zwakbegaafde kind en het normaal begaafde kind- het hoogbegaafde kind en zijn ontwikkeling